

Riječ

Periodični časopis namijenjen omladini

Broj 4. Septembar 2023.

Umreži me!

IMPRESUM

SADRŽAJ

Glavni i odgovorni urednik:
Ersan Muhović

Stručni savjet:
Abdurahman Grahovac
Ersan Muhović

Redakcija:
Ajla Selimović
Ajla Gusinac
Bilsena Hadžić Pružljanin
Dževad Crnovršanin
Abdulkadir Šemsović
Alida Mašović

Saradnici:
Amina Saračević
Lejla Rebronja
Elma Kasumović Beširović
Amar Mulić

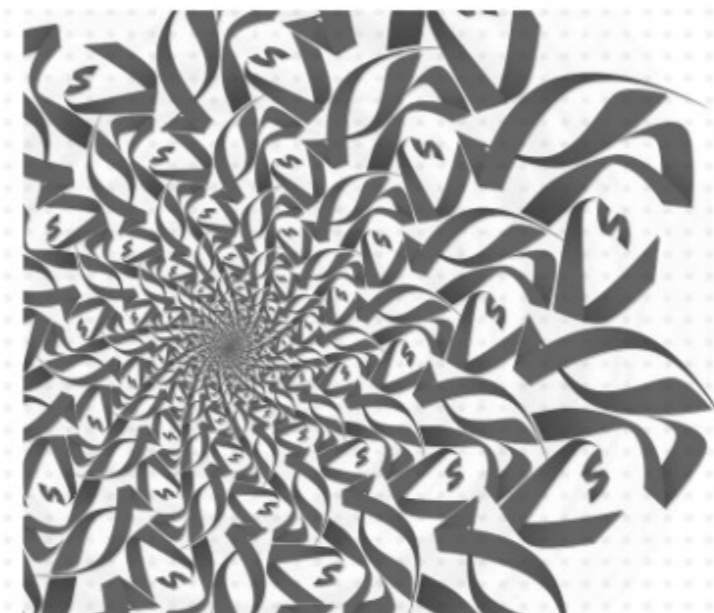
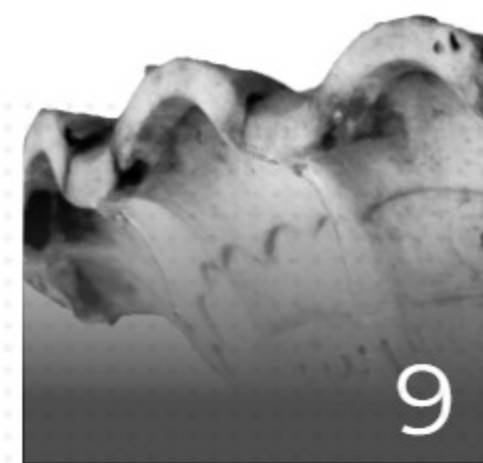
Tehnički urednik:
Ahmed Kamberović

Urednik fotografija:
Haris Zoranić

Izdavač:
Mešihat Islamske zajednice Sandžaka

Riječ

foto: Haris Zoranić

05

Uvodna riječ
Ersan Muhović

06

Divan
Ahmed Gurbi-baba Novopazarac

08

Sabit Alaudin Čaušević
Elma Kasumović Beširović

10

Sulejman Tabaković
Ajla Selimović

14

Bošnjački putopis
Dževad Crnovršanin

16

Muslimanski običaji
iz Novopazarskog zbornika
Amra Selimović Smajović

18

Motiv Vijećnice
u poeziji **Bisere Alikadić**
Bilsena Hadžić Pružljanin

20

O kaligrafijama
i nastanku kaligrafije
Amar Mulić

24

Goetheov muzej u Dizeldorfu
Ajla Gusinac

26

Intervju
Ilda Koca Baltić
Ersan Muhović

32

Poezija
Birsena Džanković
Zilha Ragipović
Seniha Pepić
Ersan Muhović

foto: Haris Zerančić

Uvodna riječ

Ersan Muhović

Zar ne vidiš kako Allah navodi primjer – lijepa riječ je kao lijepo drvo: korijen mu je čvrsto u zemlji, a grane prema nebu; ono plod svoj daje u svako doba koje Gospodar njegov odredi – a Allah ljudima navodi primjere da bi pouku primili (Ibrahim, 24-25).

Jedna jedina riječ može lice osvijetliti
Onom ko vrijednost riječi može shvatiti
Sazri u tišini pa će ti jedna riječ pribaviti
Veliku snagu za rad i dobiti

Dopusti riječi da sazri u tebi
Zadrži nezrelu misao u sebi
Uvijek razumno zbori
Loše riječi ne govori
(Junus Emre)

Bošnjačka književnost na prostoru Sandžaka iz Osmanskog perioda iznedrila je veliki broj značajnih pjesnika koji su svojim pjesničkim umijećem i svojom poetikom koja je nastala na paradigmatama orijentalno-islamskog nasljeđa ostavili neizbrisiv trag. Zadovoljstvo nam je da predstavimo nekoliko uvodnih stihova iz *Divana* Ahmed Gurbi-babe Novopazarca. *Divan* je napisan na osmanskome jeziku a autor navodi da je njegovo pisanje otpočelo 1722. godine. Godine 2022. objavljen je kompletan prijevod *Divana* u izdanju Fondacije *Baština duhovnosti* iz Mostara. U ovom broju možete pronaći interesantan tekst o Sabitu Užičaninu, jednom od najznačajnijih pjesnika osmanske epohe, autoru *Mirađžije*, kao i tekst o Sulejmanu Tabakoviću, poznatom alhamijado pjesniku iz Novog Pazara. Njegovi stihovi iz 1861. godine kritički progovaraju o stanju u Novom Pazaru i našem društvu te podstiču na razmišljanje. Upotrebnost vrijednost

alhamijado književnosti ogleda se u njenoj svrsishodnosti i angažovana je u onoj mjeri u kojoj želi da nas pouči i pokaže kakva je kolektivna slika jednog naroda, ukazujući na različite mijene u vjerovanju i praktičnoj realizaciji tog vjerovanja koje često odstupa u odnosu na ono što se očituje. Naši vrijedni saradnici su za ovaj broj časopisa pripremili tekstove o bošnjačkom putopisu, nekim kulturološkim aspektima koji se odnose na običaje, kao i interesantan rad o motivu Vijećnice u poeziji. Poseban doprinos je dao Amar Mulić, mladi umjetnik, koji nam je predstavio svoj kaligrafski rad i svoja promišljanja o značaju kaligrafije koja „uspostavlja vezu između jezika i vjerovanja”. Kolegica Ajla Gusinac nam prenosi utiske iz Geteovog muzeja, na čemu joj zahvaljujemo. Posebnu zahvalnost dugujemo Ildi Koci Baltić sa kojom smo razgovarali i koja svojim profesionalnim i društvenim angažovanjem daje veliku podršku mladima tako što podstiče na dobro.

Divan

Ahmed Gurbi-baba Novopazarac

Uvod u Divan

Bismillahi'r-ahmani'r-ahim
fa'ilatun fa'ilatun fa'ilun

- 1
Allah, Allah prvo rekoh, te uzeh svoje pero,
Bijele i crven đule u vijenac sam spleo.
- 2
Od Uzvišenog Hakka¹ pomoć tražim sada,
Da me uputi u tajne zahira i batina.²
- 3
Nadam se da će On, Bog, mene roba svog,
Pogledati pogledom drogocjenim, milostivim,
- 4
Pa će svaki posao moj, svaki pokret koji
učinim,
Biti u skladu sa zadovoljstvom Njegovim.
- 5
Kad nam je već rekao "La taknetu"³
O, ljudi, ja u Njeg' nadu neću izgubiti.
- 6
Ma koliko da sam nepokoran, grješan,
Noću-danju bez prestanka Njemu ću se moliti.
- 7
Na početku i na kraju shvatih, On je
Veličanstveni,
On je Onaj bez početka, ne nestaje, nit' će
nestati.
- 8
On je Živi, Koji sve održava, Jedan, Jedini,
Vječni,
Opskrbitelj, Koji izlaz daje, On je utočište
svih.

¹ Hakk: Allahovo ime: Istiniti.

² Zahir: spoljašnjost; Batin: bit, unutrašnjost, tajna, jedno od Allahovih lijepih imena.

³ "Reci: O robovi moji koji ste se prema sebi ogriješili,
ne gubite nadu u Allahovu milost!
Allah će, sigurno, sve grijeh oprostiti.
On, doista, mnogo prašta i On je milostiv." (Ez-Zumer, 39/53.)

Poglavlje veličanja Uzvišenog Allaha

- 9
Sto hiljada šućura i hvala Njemu pripada,
On mi iman podari i vjeru islam.
- 10
Sve što između kefa i nuna⁴ obitava,
Učinio je vidljivim naš Stvoritelj, Allah.
- 11
Adem je suština svega što jeste,
On cijeli jedan svemir u malom je.
- 12
Bijaše skrivena riznica i htjede da obznani,
Ta pojava se riječima ne može iskazati.
- 13
Niko od Njeg' stvorenjima nije milostiviji,
On je prijatelj koji nam uspjeh donosi.
- 14
Mudžize⁵ je podario svojim vjerovjesnicima,
A keramete⁶ uz ustrajnost Svojim prijateljima.
- 15
Dao je iskrenost, iman i vjeru vjernicima,
Znaj to je jasna i istinska spoznaja.
- 16
Sve što On čini sušta je istina,
O čovječe, upoznaj svojstva Bića Njegova.
- 17
U zerri⁷ znalac Sunce prepozna,
U jednoj kapi pronade Okean.
- 18
U pojavnom svijetu to Biće se nazire,
U duhovnom svijetu čista suština je.

⁴ Kef i nun su dva arapska harfa (slova).
Kada Allah Stvoritelj svega postojećeg
želi da od ničega ili nečega stvori nešto
onda kaže "Kun!", što znači "Budi",
"Fe-jekun" ("I ono biva").

⁵ Mudžize: nadnaravne moći date Poslasticima i Vjerovjesnicima.

⁶ Kerameti: nadnaravne moći date Allahovim prijateljima.

⁷ Zerri: atom, čestica.

Sabit Alaudin Čaušević

Elma Kasumović Beširović

Sabit Užičanin predstavlja jednog od najuspješnijih i najistaknutijih bosansko-hercegovačkih pjesnika osmanske epohe, a takođe spada i u najbolje epičare čitave turske klasične književnosti.

Rodom je iz Užica, koje su sve do oslobođenja Srbije, odvajkada pripadale Bosanskom vilajetu, a član je jedne plemenite bosanske porodice. O njegovim mladim danima znamo samo toliko da je učio pred muderisom Halil-efendijom u domovini, a po tome došao u Carigrad i stupio u svitu Sejjidzade Mehmed-paše, koji je u ona vremena slovio kao mecena pjesnika i književnika. Paša ga je jako volio i mnogo družio s njime. Pašinim zauzimanjem 1089. godine po hidžri (odnosno 1678) postao je mulazim kod Ebu Seid-zade Fejzullah-efendije (Spahić 2016: 19).

Dosta je pisao i volio je da piše. Školovao se u rodnom gradu Užicu, tada dijelu bosanskog elajeta, potom u Carigradu, gdje je dugo službovao na različitim državnim i vjerskim poslovima. Dugo godina službovao je u Sarajevu (kadija, muftija, bosanski mula), gdje je stvorio kulturni krug i posebno uticao na poznatog sufijskog pesnika Mehmeda Rešida (Rašida). Pisao je o svakodnevnom životu i u svoja djela unosio dio koji je bio isključivo moralno-didaktičkog karaktera, a posebno je isticao svoju vjeru.

Pjesme o Ramazanu, sa aspekta odabira leksike, predstavljaju pravo leksičko, ali i tematsko osvježenje u divanskoj poeziji s kraja 17. i početka 18. vijeka. Sabit je jedan od prvih bošnjačkih pjesnika koji je počeo pisati Ramazanije. Sloboda Sabitova stiha, način poređenja i frazeološka „slikovitost“ nešto je što tog pjesnika izdvaja nad brojnim drugim pjesnicima.

Sabit Užičanin svoj uspjeh i veličinu duguje svom karakterističnom jeziku. Na taj način kreira majstorske opise prirode i bojnog polja uz upotrebu epskih, gotovo ratnih, ritmičnih, slavljeničkih i panegiričkih riječi i konstrukcija. Pored toga što mu je život pun avantura i uprkos tome što mnogobrojni finansijski problemi nisu dozvolili da na miru piše svoja djela, uspio je napisati pjesme kojima nema premca u čitavoj historiji osmanske literature.

Ipak, treba reći da Sabit Užičanin svoj uspeh i umeće u velikoj meri duguje Firdusiju i njegovoj „Šahnami“. On je dugi niz godina bio uzor većini osmanskih pesnika, no ostao je nedostižan i neponovljiv. Svakako je jedan od najznačajnijih, ako ne i najvećih stvaralaca na orijentalnim jezicima kod nas (Kovačević 1990: 11).

Sabit je postao poznat naročito poemama i djelima u koje spadaju Divan, Miradžija i Ramazanija, te Zafer nama. Zafer-nama se u turskoj književnosti ubraja u najznačajnije djelo cijele te epohe.

On je pjevao jednostavnim jezikom, bliskim svakodnevnom govoru, te je njegova poezija u učenim sredinama i među filološkim kritičarima bila predmet kritike zato što je napustila stare, poznate puteve.

Stihovi koji slijede predstavljaju molbu i dovu uz pomoć koje moli Uzvišenog Dobročinitelja da omogući da svaki dan bude bajram, a ramazanske noći da budu kaderske, pa da svako uz bajram u spokojstvu bude. Ovde možemo vidjeti i odraz društvenog života muslimana. Poslednjim se stihovima nagovještava odlazak mjeseca ramazana i dolazak bajrama.

*Iza posta siromaštva Bajram bogatstva doći će
Zar nema mogućnosti da se žar pokaže za obavezne
vitre!*

*Tako svake godine mjesec posta sa ukrasima dođe
Da sve krajeve ovog svijeta pretvori u svjetiljke
čženetske*

*Nek sadriazam visoki, tvoj dobročinitelj, stalno bude
Nek mu dan bude bajram a noć ramazana, nek mu
Noć kaderska bude*

*On sam uz ramazanski i kurbanski bajram u
spokojstvu nek bude
Ako neprijatelja ima, nek taj umjesto ovna žrtva
postane!*

(Kadrić 2008: 197)

Odmah nakon pedagoško-didaktičkih primedbi, Sabit prelazi na opis dolaska ramazana u džemate vjernika, u gradove i sela. Džamijske kandilje poredi s užarenim planetama. Sabit na neobičan način opisuje i gužve po džamijama uz ramazan. Da li pjesnik stihom podučava, prigovara ili je pak samo iznenađen, katkad je teško dokučiti. Pravo zlato, prema pjesnikovom mišljenju, ljudi otkrivaju kad počnu uz ramazan ulaziti u džamije kako bi palili kandilje vlastite spoznaje o apsolutnom dobru. Na neki način kandilji najavljuju zlatnu ramazansku groznicu, kad ljudi stalno žure da što više vremena ugrabe i posvete raznim vrstama ibadeta, istinskom duševnome blagu („zlatu“).

Njegova originalnost i snažan pjesnički izraz bili su uzor i mnogim pjesnicima kasnijeg perioda. Među njegova vrhunska ostvarenja spadaju kaside „Miradžija“ i „Ramazanija“. Svaki njegov stih je potrebno valjano protumačiti, izdvojiti motive i simbole i analizirati ih u skladu sa tesavufskom književnošću. Životni put Sabita Alaudina Užičanina na kome je morao često da se bori za egzistenciju ogleda se i u njegovoj poeziji.

Sulejman Tabaković

Ajla Selimović

Novopazarski pjesnik, Sulejman Tabaković, živio je i stvarao u vrijeme velikih reformističkih i društveno-ekonomskih promjena u Osmanskom carstvu, što je nesumnjivo ostavilo veliki trag i pečat na osobnosti njegovog djela – kao tipičnog predstavnika alhamijado književnosti. Njegov Divan se štampa nakon 130 godina od svog nastanka.

O Tabakoviću imamo malo podataka iako je bio poznati alhamijado pjesnik novopazarskog kraja.

„Ne zna se kako se i gdje školovao a sudeći po prezimenu da se naslutiti da je poticao iz porodice prerađivača koža (tabaci-kožari). To je bio tradicionalni i vrlo unosni posao u Novom Pazaru. Sebe je indentifikovao Turčinom iako je bio musliman u vremenu kada se usled velikoturkog hegemonizma sve muslimansko smatralo turskim, odnosno kada se etničko gubilo kod konfesionalnog“ (Mušović 1989: 84).

Njegova djela, zapravo, nose jake moralno-didaktičke pouke koje prožimaju stihove njegovih pjesama. On upućuje savjete prijatelju i bratu Ibrahimu, ističući da je pokornost Bogu i istrajnost u molitvi čovjeku najbitnija i da bi čovjek trebalo da bude od „dobrih djela satkan“.

Nemoj imat ružnu huj
Psovati nemoj nikoga
Ti hijanet nemoj biti

Dobre posle poslušaj
Od boljeg se naslušaj
Fars što ti je dobro znaj.¹⁰

On je kao pronicljivi hroničar osjećao i zapažao probleme svog okruženja i vremena promjena u kojem je živio, preplitanja svjetova siromaštva i bogatstva, poštenja i beščašća – ne propuštajući priliku da pozove na vraćanje izvornosti islama i poštovanja njegovih načela.

On je kao pronicljivi hroničar osjećao i zapažao probleme svog okruženja i vremena promjena u kojem je živio, preplitanja svjetova siromaštva i bogatstva, poštenja i beščašća – ne propuštajući priliku da pozove na vraćanje izvornosti islama i poštovanja njegovih načela.

Ibrahime brate moj
Govorim ti vrlo čuj
Dragom Bogu ti robuj

(Divan, 1992)

Živio je u Novom Pazaru, u sredini prema kojoj je njegovao kritičku misao koju je često iznosio, iako su njegovi savremenici ovaj šehar opisivali kao „ponositu, bogatu i živu trgovačku varoš“. U nastavku navodimo stihove iz Divana koji je priredio Mehmed Bećović a koji svjedoče o stanju u društvu iz 1861. godine.

U ime Boga sveopšteg
dobročinitelja milostivog

Dobar zeman prokasa
Mučan zeman dokasa

Zulum svijete opasa
A jaramaz azdisa
dobri turčin batisa

Zlikovaca se nanoži
Te zulume pomoži
Dobrome se snemoži

Rahatluk se odlazi
Mlogi zulum dolazi
Jaramaza prolazi

⁸ Tabaković je za sobom ostavio zbirke stihova *Ovo je na bosanskom nasihat Sulejmanov i didaktički spev Ibrahim Terzija*.

⁹ *Ibrahime brate moj, govorim ti dobro čuj. Dragom Bogu ti robuj, nemoj primat ružnu huj.*

Siromahu muka svakat
Mesta nejma de će plakat
Veli mu se nemoj lagat

Sada kaki su memur ljudi
Ehli gradu svaki sudi
A hajduke hič ne pudi

Hajduka je mlogo ljudi
Sve po sebe svaki gudi
Što ufati da oguli

Hajducima nejma zeval
Svaki kožar našo čemal
Sad zapade u pehile mal

Šehar bio ovaj Pazar
A danas je velik bizar
Što nastade mlogi kozar

Kakav nastade avam
Ni o šta hi nije sram
No se jagmu za haram

Kažuju se po tamani
Da su bolji no imami
Te prosiplju sve jordan

A zlo gradu ka hudam
Te hisapu to je nam
Takijem je sad ejam

Ovo j' novi telifat
Kako mlogi lomi vrat
Te posluje sve bidat

Mlogi nosi saruke
Što him dode do ruke
Ne sramu se od bruke
Što him hote saruci
Tuđe hote ka vuci
Taki jesu neki turci

Čatibi uču i pišu
Za kadiluk čališu
Da dukate nanižu

Sada nejma kadija
Koji neće hedija
Dok ne dode Mehdija

Neka neka uleme
Dosta bruke goleme
Koja nejma amele

Grehe znadu i sevap
Sve se grabu za čevap
A gledaju u čitab

U dunja se zamašiše
haram-malom zadaviše
I džahile namamiše

Džahili se zabirkaše
U čitabe ne znadoše
Te u krivo istirkaše

¹⁰ *Ibrahim Terzija (Divan, 1992).*

Turska deca ne uču
A hodže se ne muču
Na kapiju sve čuču

Vakufi se zagradiše
Te beričet pokratiše
Hajvani se uzgladnjiše

Te nam nejma često kiše
Nama bude ljeti suše
Te je jedan muka više

Maldarima mila para
Veći tamah sve otvara
Dunjavija svijju vara

Svi miluju dunjaviju
Od fukare pare kriju
Te him idu u miriju

Ne harču hi u hajrat
Eksik daju u zekat
Sami sebe lomu vrat

Silom idu na salat
Te klanjaju ka zinjat
Nefsu gradu šehevāt

Maldarima dosta bruka
što fukare stoji huka
Dosadila glad i muka

Sva fukara tegli fekir
Ovaj svijet nejma kabir
Neka činu jadni sabir

Resul dade njima sabir
Ko na fakru čini sabir
On će imat nur u kabir

Ko fakiru daje čevap
On će uzet velki sevap
Neće imat tamo azap

Džahili su mahmiti
Što hi nejma ko biti
Kakav će him hal biti

Jedan drugom sve vidi
A sam sebe ne vidi
A drugome zavidi

Sve boljemu kaskanišu
Na nimetu mahanišu
Melajćeta grehe pišu

Jedan drugom sve hijanet
I to jedan jest alamet
Al je blizu sad kijamet

Džahil-insan nedozvan
Dunah gradi svaki dan
A ne misli za svoj džan

Na ibadet ne hita
I alime ne pita
Te brez puta sve skita

Za svakijem ti ne klimaj
Ti alime drž I stimaj
Što ti kaže on primaj

Iljum jeste turski kimet
No ne znamo iljmu kimet
Te hoćemo azap primit

Štogoć kaže sve sebe
Ako hoćeš I tebe
Što činimo sve sebe

Šta se gradi ja vidim
No sam sebe ne vidim
Sada hoću da vidim

Kakav li sam đunahćar
Na slatko sam tamahćar
Vijek mi prođe u efćar

Sad je vijek dosta kratak
Al je sada ahir vakat
Ja brez iljma ostah sakat

Iljum nama valja svakat
Sad mi nije fajde plakat
Što brez puta hoću hukat

Ako pitaš štogoć mene
Kazaći ti ka za mene
Ko će doći i po mene
(..)

Sad se svijet pomamio
Te sramote sve otkrio
Na grehote nakrivio

Sad nejmamo koga falit
Kad se hoće svud uvalit
Kako ću ga ja pofalit

Mlogi hoće tuđe vuče
A ne misli u grob što će
Ali Munkir u grob dođe

Sve jesmo pokratali
A grehote poduzili
Ovaj zeman zaslužili

(..)

Ovaj ćatib što je bio
U Pazar se baš rodio
Od derta je sve zborio
Što se svijet iskrivio

Kad sam ovo telifio
I tarih je ovo bio
1278. hidžretska

(Divan, 1992)

Sulejman Tabaković je bio poznat po svom izuzetnom jezičkom umeću; njegova leksika je bila pod uticajem orijentalnog jezika, a izuzetno lako je stvarao emotivnu vezu sa čitaocima.

U njegovim stihovima pronalazimo veliki broj orijentalizama, ali je sačuvao i domaći narodni jezik kao nemjerljivo bogatstvo i trag potisnute, ali nezaboravljene muslimanske kulturne baštine. Jezičko bogatstvo alhamijado književnosti objašnjavamo time što njeni stvaraoci nisu imali uzora u južnoslavenskoj književnoj tradiciji, no su nauk sticali isključivo sa izvora na turskom, arapskom i persijskom jeziku.

Tabaković je stvarao svoj poetski svijet na izuzetno originalan način, a poeziju je nerijetko oblikovao kroz ličnu ispovjest, uključujući mnoštvo različitih simbola. Njegova djela su ostavila nesumnjiv uticaj na književnost Bosne i Hercegovine i Sandžaka, a zatim i na mnoge druge.

Tabaković oštro kritikuje grijeh i neposlušnost roditeljima, te nas poučava dobroćinstvu i štetnosti bespotrebnog praznog govora. On ima svoj cilj – da prenese moralne vrijednosti, lekcije i pouke kroz pjesnički izraz; ilustruje određene moralne principe i govori o situacijama iz svakodnevnog života, zapravo, navodi sve one situacije iz kojih djeca i mladi mogu izvući mudrosti.

Dževad Crnovršanin

Bošnjački putopis

Bošnjački putopis je šarolik i predstavlja spoj tradicije i savremenosti te varira između različitih diskursa i žanrova. Zbog svoje historije i geografskog položaja, ali i uticaja različitih kultura i naroda, kroz Bosnu i Hercegovinu je prolazilo mnogo putnika. Bosna je zastupljena u mnogim stranim putopisima, posebno evropskim, i tu preovladava znanstveni diskurs: historijski, geografski, politički i etnografski, koji dominiraju nad literarnim dostignućima. Razlog tome jesu zanimljivosti i okolnosti pod kojima se Bosna kroz svoju historiju nalazila.

Nešto kasnije, u novim društvenim i civilizacijskim uvjetima, u poslijeratnoj literarnoj i publicističkoj praksi, u Bosni i Hercegovini putopis doživljava pravu ekspanziju. Postoji više tipova putopisa koji su pisani u to vrijeme a to su: šehrengiz ili opis gradova i života u njima, specifičan je istočnjački pjesnički žanr putopisne koncepcije. Doprinos su mu dali i neki naši autori, pjesnici na orijentalnim jezicima, Derviš paša Bajezidagić (umro 1603) i Nerkesi Sarajlija (1584-1635). Zatim, imamo hodočasničke putopise. Za tekstove ove vrste mora se pretpostaviti da ih ima mnogo nepoznatih i neistraženih u rukopisima, jer je hodočašćenje, hadžiluk, bio u dugom vremenu čest oblik susreta naših ljudi svih triju vjera s dalekim svijetom, a među njima je bilo mnogo vičnih knjizi. Kao primjer, ovdje se može navjesti putopis u Meku na turskom jeziku Hadži Jusufa Livnjaka (17. stoljeće), poznatog i kao autora nekoliko alhamijado pjesama, te putopis mitropolita Save Kosanovića (1839-1903) Put na Sinaj i Muhameda Krpe Put na hadž (1938).

Putopis kao književni žanr doživljava estetsku emancipaciju (stiče se žanrovska svijest o njemu kao o legitimnom književnom žanru), a stvaralačka praksa to potvrđuje izvanrednim ostvarenjima i tako postaju popularna kao i djela drugih žanrova. Čovjek – pjesnik putuje u razne krajeve i donosi zapise o tom putovanju koji imaju određene vrijednosti. Neki od tih zapisa su čisto znanstveni, odnosno informativni, a ima i pjesnika koji u putopis ulažu više i to na kraju bude jedno izvanredno književno djelo. Pjesnici putopisci ulažu sebe, svoje emocije, svoje doživljaje na tom putu.

Šehrengiz

Ovaj tip putopisa usko je vezan za tursku književnost iz 15. i 16. stoljeća u kojoj postoji niz pjesama s imenom šehr engiz što znači – gradska buka. Međutim, može se konstatovati da su to djela koja u svojoj osnovi imaju opis grada. Postoje stariji bosanski pisci koji su, tokom školovanja u Carigradu u 15. i 16. stoljeću, pisali ovakvu vrstu putopisa u stihu, a to su: Derviš- paša Bajezidagić (umro 1603), Nerkesi Sarajlija (1584-1635) i Mustafa Muhlisi (18. vijek).

Hodočasnički putopis

U bosanskom jeziku postoji nekoliko izraza kojima se označava putovanje na hadž. Tako možemo čuti da je neko „otiš'o na Čabu“, „otiš'o u Meću“, „bio na Čabi“, „vratio se sa Čabe“, „otiš'o na hadžiluk“, „vratio se sa hadža“.

Vijekovima Bošnjaci putuju na ovo sveto mjesto, ispunjavajući, prije svega, svoju islamsku dužnost kako bi napunili srce, ojačali vjeru i iman, doživili nešto najljepše. Na taj način su, puni emocija i različitih osjećaja, ponešto i zapisali. Tako je bilo još od početka 17. vijeka.

Najstariji pronađeni tekst, a pretpostavlja se da ih ima dosta nepročitanih i neistraženih, je putopis Jusufa Livnjaka iz 1615. godine. Pisan je na turskom jeziku jednostavnim stilom. Riječ je o tipičnom putopisu sa hadža koji sadrži opis različitih mjesta kroz koje je putnik prošao. Redom se navode: Duvno, Sarajevo, Goražde, Novi Pazar, Priština, Istanbul, Aleksandrija, Kairo, Džeda, Meka i Medina. Koristeći se raznim prijevoznim sredstvima, to je putovanje koje traje otprilike godinu dana. U tom putopisu Livnjak opisuje svaki grad i mjesto u kojem boravi, ljude i događaje.

Uz to sam ja, ponizni, odlučio bilježiti naša konačišta i sva mjesta koja ćemo na putu vidjeti kao i sve zijarete grobovima časnih bogougodnika čijim se zagovorima nadamo.. (Livnjak Jusuf 1974: 443).

Putopis je pisan s realnošću u opisivanju, unosi su podaci i ličnosti koje su uistinu postojale. Znanje o njima utemeljeno je na putopiševom znanju o tim osobama – nešto o njima je pročitao, a nešto čuo pa su se mnoge poznate ličnosti iz svjetske historije našle u ovom putopisu. Opisivanje je krajnje realno – putopisac se u susretu sa građevinama i tamošnjim postojbinama na nekoliko mjesta služio komparativnom metodom pa je tako kula na Rodosu u njegovim očima imala dosta sličnosti sa Lončaricom u Travniku. Crveno more, prema Livnjaku, nije slično bilo kojem drugom, jer je okruženo stijenama koje nalikuju munarama.

Tokom svog putovanja, pri bilježenju mjeseci, koristio je turske nazive, a pored turskih i narodne nazive mjeseca u godini. Tako kroz djelo nailazimo pominjanje siječnja, rujna, lipnja...itd. Važno je napomenuti da su neki dijelovi Livnjakova putopisa pisani u stihu, što nam daje mogućnost da dalje proučavamo poetiku ovog važnog bošnjačkog putopisa.

Pored Livnjaka, zanimljiv putopis koji je vrijedan pomena je putopis Mustafe Muhlisije (rođen u Gornjem Vakufu, živio u 18. vijeku). Taj putopis je napisan u 888 distiha, a postoje i sličnosti sa Livnjakovim putopisom. U tom putopisu Muhlisija se sjeća Bosne, pravi komparacije sličnog tipa, opisujući gradove i mjesta kroz koje prolazi.

Iz ova dva putopisa vidimo jednostavnost u deksripciji, vedrinu stila i tačnost informacija pa su to neke od glavnih odlika pomenutih putopisa. Put u Meku na hodočašće je uzimalo maha od srednjeg vijeka i sve više je muslimana iz Bosne i iz drugih krajeva koji se posjećivali ovo mjesto sa ushićenjem i radošću koje ih je pratilo sve dok se ne bi vratili natrag. Nakon XX vijeka sve je više zastupljen ovaj vid putopisa pa tako imamo putopise Mirka Maksimovića (Atos) i Muhammeda Krpe (Put na hadž).

U današnje vrijeme svjedoci smo čestih odlazaka u Meku i Medinu. Ispraćaj hadžija postala je tradicija i omiljena manifestacija. Sa suzama u očima ispraćamo naše najmilije a bukti želja u srcu da i mi jednoga dana posjetimo najljepše mjesto na svijetu.

Muslimanski običaji iz Novopazarskog zbornika

Amra Selimović Smajović

Kultura spaja i povezuje pa je tako jedan univerzalni fenomen, društvena obaveza i odnos društva prema prošlosti i budućnosti. Kultura, kao takva, se najbolje prikazuje kroz različite društvene događaje, a dio tradicije kod novopazarskih muslimana u Novopazarskom zborniku najbolje je prikazan kroz svadbene običaje.

Prosidba

Prosidba je vid ponude braka kojom se, najčešće porodici djevojke, preporučuje mladić sa kojim će djevojka, ukoliko nije već nekom obećana, stupiti u brak. U Novopazarskom zborniku iz 1979. godine Zaim Azemović piše da se prije prosidbe ispituje gdje se može naći dobra djevojka, od dobre porodice, koja nije u krvnom niti u srodstvu po mlijeku sa određenim momkom. Nakon toga devojčinima neko „nazucne“ da ima dobar momak i da njegovi šalju dva čovjeka koji će razgovarati o djevojci ukoliko je raspoloženje njenih dobro. Porodica potencijalnog mladoženje vodi računa da pošalje dva čovjeka koji umiju dobro da hvale, pa i da preuveličavaju. Zato se u narodu kaže: „Ko djevojku prosi, tovar laži nosi.“

Prvi dolazak prosaca

U prvu prosidbu dolaze najugledniji ljudi s mladoženjine strane. Služe se kahvom, šerbetom i cigaretama. Posebno se pazi na to šta će se reći i s jedne i s druge strane, jer u ovom vremenu svaka riječ boji sudbinu i određuje položaj pojedinca. U domaćinskoj kući pravilo je da se gosti ne pitaju za razlog posjete, ali kada počnu da hvale momka i pitaju za djevojku, njen otac daje obećanje da će je pitati da li je „razi“, tj. da li pristaje, ali i da će se prethodno raspitati o momku i njegovoj porodici. Običaj je da se prilikom prvog dolaska ručak ne servira, jer to znači da prihvataju prosidbu.

Drugi dolazak prosaca

Običaj je od davnika isti bilo da se budući mladenci poznaju ili ne poznaju: šalje se glas da otac udaje kćer, a onda slijede dogovori i kupovina darova. Nakon očevo i pristanka djevojke, njena rodbina iznosi njene zahtjeve (da joj kupe zlatan nakit i odjeću). U zavisnosti od toga da li mogu ili ne mogu da ispune zahtjev, mladoženjinima se nude prozor i opanci. Prozor da od sreće pucaju, a opanci da odu. Ukoliko su pristali i pucali, grle se, čestitaju, časte kahvom. Svekar starešini kuće daje novac na tablju za djevojku, a od iste se traži marama kao dokaz pristanka. Djevojka šalje mladoženji i svekru po boščaluk³, svekrvi vezenu, a proscima po običnu košulju.

Kma / Kna

U prošlosti, posebno na seoskom području, zbog većih razdaljina, svatovi bi od kuće polazili i po dva-tri dana ranije, uglavnom srijedom, kada se obavljala kma, da bi se mladenci vjenčali u petak. Ovdje je izraženo islamsko vjerovanje u mubarek petak, kao dan najobdareniji u sedmici, dan za posebno uvažavanje. Danas, kada nam je sve dostupno i uglavnom u blizini, na dan kmjenja nevjeste se ne obraća posebna pažnja, ali je sam obred kme sačuvan. Crvenom mahramom budućoj nevjesti zavežu oči, a razmućenu boju iz bakarnog suda stavljaju joj na nokte. U novopazarskim kućama i ostale djevojke učestvuju u ovom procesu. Nekada se muškarcima kmio nokat malog prsta. Isprošenoj djevojci se oblači nošnja, a iznad glave se stavlja ogledalo (da sija kao ogledalo). Za vrijeme kme djevojke pjevaju:

*Hutli-butli, kana na rukama,
nočas kana, sutra talbuhana.
Hutli-butli u dvor udarismo,
Mladoj momi kanu postavismo.*

Mushaf, med, prag

Šerijski običaji sklapanja braka su povezani sa vjerovanjem muslimana. Pored praktikovanja vjenčanja petkom, uticaj islama izražen je pred samim pragom mladoženjine kuće kada se mladoj daje mushaf. Svekrva ili zaova ispred kuće donose nevjesti mushaf i stavljaju pod desno rame. Tri prsta desne ruke namažu joj medom, govoreći: „Da budeš slatka k'o ovaj med, s nafakom i igbali“. Nakon toga nevjesta tri puta ljubi prag, a ruke podiže, dodirujući gornji okvir vrata. To je znak da će, kako se u narodu kaže, poštovati i gornji i donji prag kuće.

Danas se brak smatra sklopljenim kada se venčanje izvrši kod organa vlasti. To je odlučujuće za društveno priznavanje bračnosti. Međutim, po tradicijskim shvatanjima, brak se smatra sklopljenim kada nevjesta uđe u mladoženjinu kuću i tu prespava“ (Rašljanin, 1987:179).

Pitanje godina starosti momka i djevojke za ženidbu i udaju uvek je bilo i ostalo aktuelno. Roditelji budućih mladenaca su nekada o tome posebno razgovarali i dogovarali se. Tada su se momci ženili kada bi napunili 18 godina, a djevojke su se udavale kada bi napunile 14 godina. Smatralo se da momak uvijek mora biti stariji od djevojke. Međutim, to nije bilo izričito, jer se ženilo i udavalo i sa više godina starosti, a i sa većom razlikom u godinama između supružnika. U narodu postoje neke ustaljene izreke, među kojima su: „Ženi ga da ne peva!“, „Ko rano ruča i mlad se ženi neće se kajati“, „Od stara oca deca siročad“ ili „Prerasloj djevojci pomrli svatovi“. Mnogo je „obaveznih“ narodnih rituala i običaja koji se preporučuju mladima kako bi im donijeli dug i srećan život. Ali, dok se sam čin vjenčanja ne desi, toliko je toga što se valja uraditi tako da je prava sreća ako se mladenci sjete makar jedne iz čitave plejade preporuka koje počinju i završavaju sa: „valja se“.

Proučavajući svadbene običaje kroz vrijeme, može se primjetiti da postoji i proces pojednostavljanja, jer je njihovo obavljanje iziskivalo znatne materijalne troškove, što se kasnije negativno odražavalo na imovinsko stanje mladenaca. Ograničenost prostora zapisivačima svadbenih običaja iz Novopazarskog zbornika dozvolila je da iznesu samo dio muslimanskih svadbenih obreda iz Sandžaka, čije bogatstvo zaslužuje detaljniji prikaz.

Bilsena Hadžić Pružljanin

Motiv Vijećnice u poeziji Bisere Alikadić

Pored različitih modela pjesništva, Bisera Alikadić njeguje i model vezan za agresiju na Bosnu i Hercegovinu devedesetih godina dvadesetog stoljeća. Poetika ratnog pisma u preplitanju sa postmodernističkom poetikom je zahvatila poeziju Bisere Alikadić, ali ova pjesnikinja nije jedina, jer svjedočimo takve tendencije u stvaralaštvu različitih modernih pisaca i pjesnika.

U njejoj ratnoj poeziji posebno se izdvaja motiv sarajevske Vijećnice, zdanja u kojem se nalazi Nacionalna biblioteka Bosne i Hercegovine. Poznato nam je da je Vijećnica tokom opsade Sarajeva, 1992. godine, granatirana. Tom prilikom je spaljeno mnoštvo unikatnih rukopisa koji su tako zauvijek izgubljeni. Taj događaj Alikadićeva ovako opisuje u stihovima pjesme *Biblioteka, pepeo*:

*Kao žar ptice letjele su
Goruće knjige
I kao slomljena krila
Padali sagoreni listovi.*

Uspoređujući goruće knjige sa žar pticama, pjesnikinja aludira na feniksa – pticu iz mitske i usmene tradicije koja predstavlja simbol besmrtnosti, neuništivosti, uskrsnuća. Time se u ovoj pjesmi začinje ideja o neuništivosti ljudske duhovne tradicije koja će do kraja pjesme dobiti svoj oblik.

Dalje pjesnikinja širi asocijativno polje motivirana Gutenbergovom štamparijom i Kartagom:

*Od Gutenbergove Kartage
Ostali su samo zidovi.*

Gutenberg je simbol materijalne, štampane knjige, dok je Kartaga simbol razaranja jednog grada, civilizacije. Spajanje ta dva motiva predstavlja Vijećnicu (u metafori Gutenberga) i Sarajevo (u metafori Kartage), koje je poput Kartage dugo bilo pod opsadom. U cijelu ovu pjesničku sliku unosi motiv argentinskog pisca Borhesa:

*U osami, među očaja
Pohodi me moj kućni duh
Borges.
On je moj,
Jer je baštinio život biblioteke,
Jer je baštinio život kugle Zemljine.*

Duh Borhesa u ovom dijelu pjesme ima funkciju moralnog uzora, jer je ovaj pisac u svojim djelima prenosio ideju o beskrajnoj *babilonskoj biblioteci* u kojoj se baštini kompletno ljudsko znanje i spoznaja. U tom smislu je identifikacija lirskog subjekta sa Borhesom jasna, a time se Vijećnici daje jedna dimenzija beskrajne, neuništive biblioteke:

*U sumrak, na kraju svijeta
Gospodin Borges i moje ja
Oko Vijećnice šetaju.
Duhovi knjiga plove Miljackom,
Pužu joj uz obale,
Vuku se tammim nebom..*

Historija nam kazuje da svakom novom razdoblju, novom rođenju i uzdizanju prethodi umiranje, uništenje, sumrak, apokalipsa. U ovoj slici sumraka, kraja svijeta, nazire se jedno uzdizanje, preobražaj, jer Vijećnica, zajedno sa svim svojim knjigama, prelazi iz svog fizičkog postojanja u metafizičko i simboličko. Time se upotpunjuje ideja koja je izrečena još u Bulgakovljevom romanu *Majstor i Margarina* – „rukopisi ne gore”.

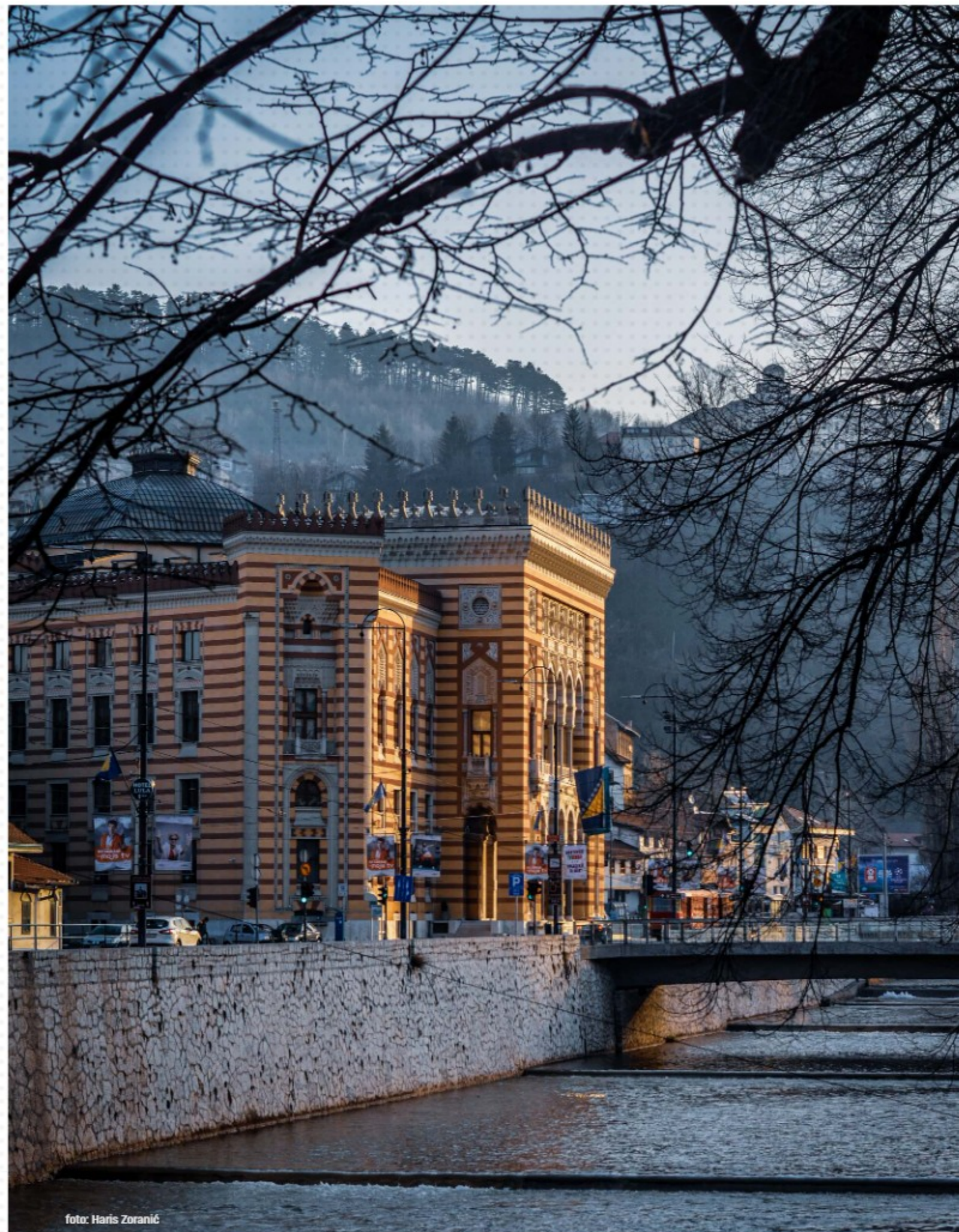

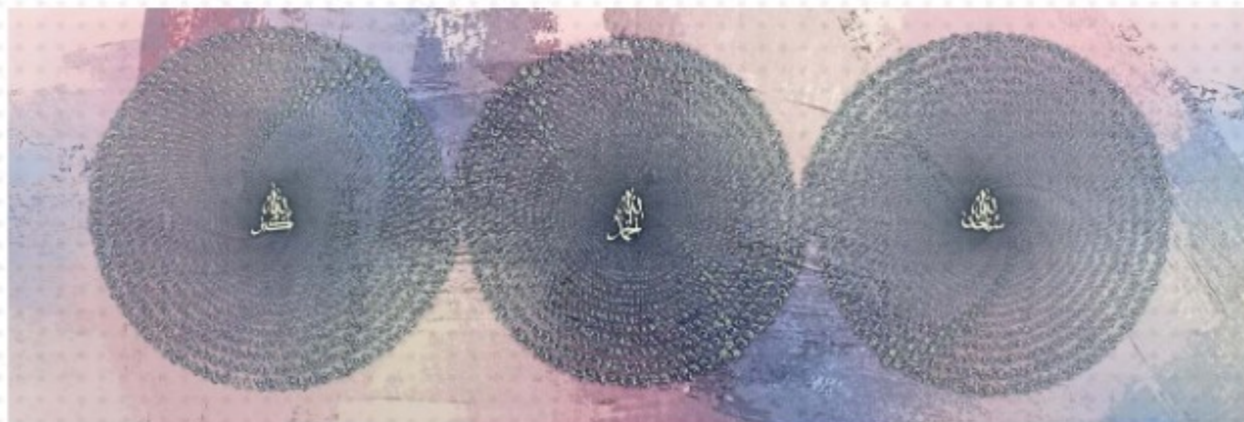
foto: Haris Zoranić

Kaligrafija je posebna vještina – umijeće ispisivanja jednog od najvećih civilizacijskih tekovina – pisma, odnosno njegovih znakova. Vodi porijeklo iz istočnjačkih zemalja a vjeruje se da je nastala u Kini. Najkraće rečeno, kaligrafija je umjetnost davanja forme znakovima, odnosno sposobnost lijepog pisanja.

Prolazeći različite faze, islamska kaligrafija je nastala iz osjećaja poštovanja prema sadržaju Kur'ana Časnog. Ugrađujući fluidnost, spontanost, preciznost, izvjesnu dozu improvizacije, ali iznad svega unutarnjeg stanja svoje duše, kaligraf traga za najljepšim načinom ispisivanja. Kaligrafija je za muslimana pisano izražavanje najveće od svih umjetnosti – svete riječi. Smatra se najuzvišenijom formom islamske umjetnosti, jer uspostavlja vezu između jezika i vjere.

Bez obzira koju tehniku i alate kaligraf koristi, bez obzira kakva je preciznost i vještine ruke i pokreta, kaligrafija je prije svega svojevrsan odraz duše i nosi njen pečat.

Kaligrafija može početi svoj život na mnogo načina – možda da počne od samog motiva – fraza, reč, harf, ili od inspiracije koja izvire iz drugih umjetnosti koje su bliske kaligrafiji, kao što su slikarstvo, vajarstvo, arhitektura, ili pak manje bliske, kao što su muzika ili neke druge prostorno-temporalne umjetnosti. Može biti inspirisana i drugim kaligrafijama, ali najinteresantiji potezi često svoj korijen pronalaze iz nevjerojatnih izvora. Šum, onomatopeja, shema boja, proporcija, zakrivljenost poteza, insistiranje na fragmentisanom, te pronalazak veza između, na prvi pogled, teško spojivih fragmenata – klice su koje možemo usmjeriti umjetničkim potezom u jednu gotovu i cjelovitu kaligrafiju.

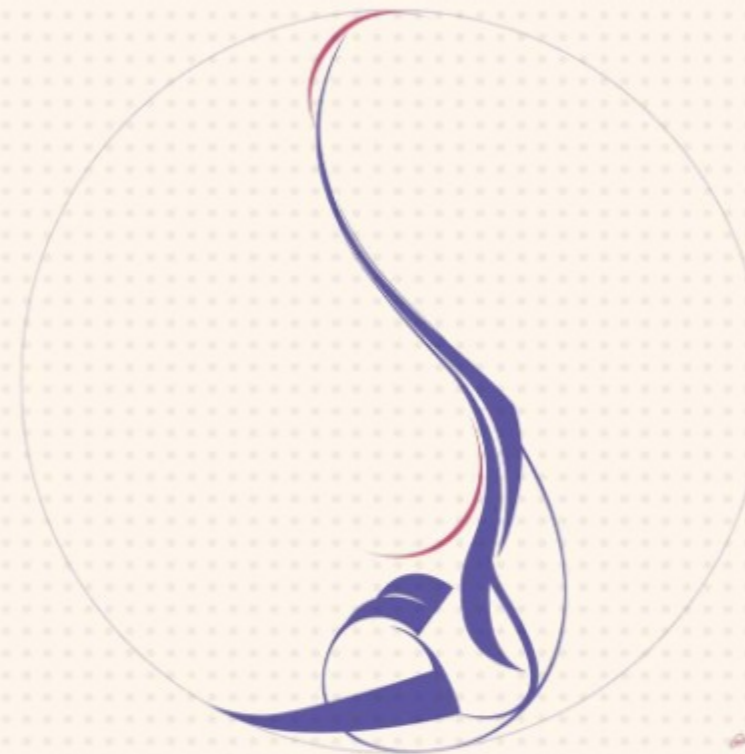
Zbog senzibiliteta, naklonjenosti i ljubavi prema matematici, većinu inspiracija za kaligrafske radove pronalazim u matematičkim načelima, koji na razne načine prožimaju svojim aksiomima različite umjetnosti. Različite dimenzije pravila koja žele da dođu do Istine, a kojima podležu naše percepcije, među kojima su prostome, ugaone i osne simetrije, proporcije, logaritamske spirale, fraktalne strukture – javljaju se u organskim i neorganskim formama u cijelom svijetu. Optimalne su strukture za organizaciju prostora, te je podobno upotrebiti ta načela i u izradi kaligrafije.

Mnoštvo krivina i naglih skretanja u arapskom pismu oponaša organske pojave, te se insistiranjem na fraktalolikoj strukturi, kao i urednosti koja proizilazi iz upotrebe logaritamskih spirala, dodatno akcentuje na takvoj prostornoj, tj. ravanskoj organizaciji. Dolazi i do amplifikacije segmenata samog harfa, gdje se insistira na karakterističnom potezu unutar istog, te se on manifestuje kao nosilac estetike geštala kaligrafije – što je često posledica fraktalne organizacije – samosličnosti.

Na primjeru Asmaul Husna kaligrafije, zbog potrebe za insistiranjem na Elhamdulillah, Subhanallah i Allahu Ekber, javljaju se tri centra gravitacije ka kojima, u spiralnoj formi, Asmaul Husna konvergira. Ka ekstremnim, lijevim i desnim, ta konvergencija je znatno sporija nego ka centralnom, gdje se suprotni krajevi tih ekscentričnih spirala udruženo stapaju prema centralnom gravitacionom žarištu. Rezultanta jeste efekat naglašavanja već pomenutih zikrova, kao i uspostavljanje vizuelne hijerarhije.

Amar Mulić

O kaligrafijama i nastanku kaligrafije

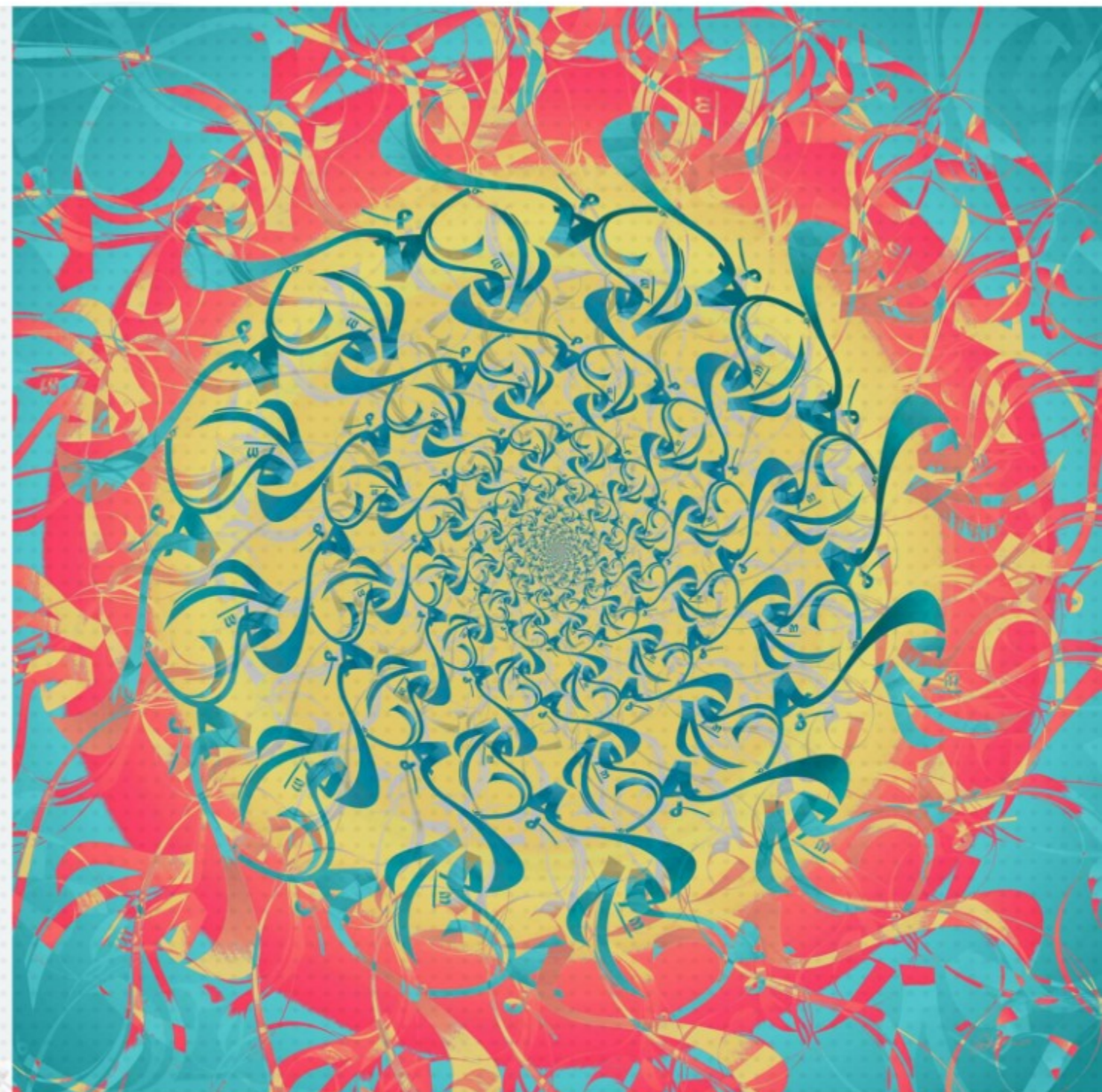
U slučaju Sahat kaligrafije postoji samo jedna tačka ka kojoj teži spirala. Tradicionalno, vrijeme se predstavlja u kružnom obliku, u bazi 12, po dva puta, gde dvije pune revolucije predstavljaju jedan obrt zemlje oko svoje ose. Da bi akcenat bio na dinamičnosti vremena, kružnu formu zamjenjuje spiralna, te se tako može lakše opisati konvergencija ka, za naša poimanja, vječitom i beskonačno dalekom kraju vremena. Ipak, brzo i to dolazi, te je konvergencija znatno brža nego u primeru Asmaul Husna kaligrafije. Jedna puna revolucija odgovara dvostruko manjoj površini brojke, te se svaki put rastojanje od brojke do centra dijeli na pola.

Kod Šems, Erd we Qamar kaligrafije kompoziciju čine četiri kružna rama unutar kojih se u tri nalaze Šems, Erd i Qamar, gdje formu čine centralno postavljen kaligrafski potez uokviren kružnim ramom istog motiva sa spiralnim formama unutar istog izvedenom po već opisanim principima, a u donjem desnom, ispisan je ajet o suncu i mjesecu (Junus, 5. ajet). Te četiri manifestacije dalje bivaju uokvirene i poduprte linearnim potezima i komplementarnim bojama na čemu paspartu i pravi okvir dodatno insistiraju.

Pored izrade kaligrafske forme, bitnu poziciju zauzima i odabir kolorita. To često biva i najteži dio izrade kaligrafije jer, za razliku od oslanjanja na matematičke principe za konstruisanje kaligrafije, kako šireg konteksta (proporcija, fraktalne forme, cjelokupne kompozicije geštalta) tako i užeg (same, jedinične kaligrafije), odabir i upotreba boja prolazi kroz dug niz iteracija i adaptiranja, dok se konačna paleta boja ne usvoji. U tom slučaju najbolje je da se umjetnik osloni na sopstvene senzibilitete, ranija iskustva sa kolorom, fundamentalne principe komplementarnosti boja i analiziranje omiljenih umjetničkih djela kroz šemu boja, te pokušaj reprodukcije iste u svojoj umjetnosti. Bitno je i napomenuti potrebu za kontrastom te da se kaligrafski potez koloritom ne učini težim za pročitati, već da se lakše razlikuje od pozadine, ali ne previše, da se ne naruši harmoničnost cjelokupnog kaligrafskog rada.

Koliko god se umjetnik bavio kaligrafijom, koliko god djela sintetisao, kaligrafija i dalje ostaje neiscrpan izvor inspiracije, nudeći uvijek nove i drugačije manifestacije autorovog doživljaja realiteta. Upravo zato, ona traje od samog nastanka pisanog jezika i simbola, ali se uvijek ponovo vraća još inspirativnija i primjerenija dobu u kome nastaje.

Goetheov muzej u Dizeldorfu

Ajla Gusinac

Johann Wolfgang von Goethe, posljednji klasik nauke, čovjek koji je sve znao, mnogima od nas prva asocijacija na Njemačku i romantičare, jedan od najvećih umjetnika kojeg je svijet ikad vidio, pisac „Fausta“ i zaljubljenik u kulturu Istoka posrijedstvom Hafiza Širazija. Putujući kroz Njemačku tražimo mjesta koja čuvaju uspomenu na velikog Goethea, a jedno od njih je i muzej u njemačkom gradu Dizeldorfu – Goetheov muzej.

Goetheov muzej u Dizeldorfu jeste institucija koja obuhvata muzej, arhiv rukopisa, umjetničku zbirku i svečanu salu. Muzej ima podršku grada Dizeldorfa i Fondacije Anton i Katarina Kipenberg. Jedna je od tri najveće institucije koje su osnovane u Goetheovu čast.

Izloženi predmeti pripadaju nekada najvećoj privatnoj zbirci Johanna Wolfganga von Goethea, a sakupio ih je Anton Kipenberg (1874-1950). Između ostalog, tu se nalaze rukopisi i knjige, Goetheova pisma i privatna biblioteka. Muzej je smješten u palati Jogerhof (Schloss Jagerhof) od 1987. godine.

- Goethe i njegov „Faust“, djelo koje ga je proslavilo. Na fotografiji je knjiga štampana 1587. godine u Frankfurtu na Majni – „Historija D. Johanna Fusta“, autora Johanna Spiessa. Johan Spiess (1540-1623) ime je njemačkog štampara koji je prvi sakupio i objavio anonimnu knjigu priča o legendarnom doktoru Faustu, onome koji je prodao dušu nečastivoj sili. To je priča koja je, između ostalih, inspirisala i Goethea.

Biti subjektivan pri proučavanju književnosti mač je sa dvije oštrice, zamka koju je teško izbeći. U potrazi za Goetheom, istražujući njegov lik i djelo, populamo je i očekivano biti fasciniran upravo „Faustom“. Međutim, šta ako bez riječi ostanemo tek kada se susretnemo sa njegovim „Zapadno-istočnim divanom?“ Godine 1814. Goethe je već zašao u pozne godine, a iza njega su velika djela i životopis koji plijeni. On tada prvi put čita Hafizov „Divan“ u prijevodu austrijskog orijentaliste Josefa von Hammera. Pod njegovim utjecajem Goethe piše svoj „Zapadno-istočni divan“. Kroz Hafizov „Divan“ Goethe pronalazi odgovore na pitanja o smislu i biva fasciniran Istokom, koji je ovom pjesniku oduvijek bio zanimljiv. Na fotografiji je primjerak „Zapadno-istočnog divana“, izdanje iz 1819. godine, štampano u njemačkom gradu Štutgardu u štampariji Cortaischen.

Šetnja kroz muzej vodi do velikog broja zanimljivih predmeta, od onih koji pokazuju pjesnikovu fasciniranost optikom, do prvih izdanja njegovih najpoznatijih djela, privatnih pisama, maketa koje prikazuju unutrašnji izgled njegove privatne kuće. Ovdje je sačuvano sve što bi nam moglo približiti život i djelo najvećeg njemačkog pjesnika. Muzej svakog mjeseca organizuje niz manifestacija i kulturnih događaja koji privlače veliki broj posjetilaca.

foto: Ajla Gusinac

Intervju

Ilda Koca Baltić

razgovarao Ersan Muhović

foto: Mehmed Hamidović

Nakon knjige U tuđem vrtu počela si aktivno da držiš predavanja i različite radionice. O čemu se zapravo radi?

Na samom početku želim da se zahvalim uredništvu ovog časopisa i drago mi je što mogu predstaviti svoj profesionalni angažmana, ali i društveno-humanistički koncept. Da, tako je. Godine 2019. sam održala prvi webinar jer sam želela da podijelim svoja iskustva o apliciranju za posao arhitekta na Zapadu. Tada je Zoom bio novina pa su gledaoci pratili webinar u sali CZU. Sala je bila prepuna i interesovanje za ovakvim vidom deljenja iskustva ogromno, a na moje veliko iznenađenje. Iz tog razloga sam nastavila da držim predavanja, a da bi moj rad bio zaista koristan drugima dodatno sam se potrudila tako što sam se dodatno educirala i tako stekla sertifikate za transformacionog life-coacha.

Life-coach je novina na našim prostorima. Možeš li nam reći šta life-coach tačno radi?

Da, naravno. Koliko znam, u Sandžaku sam prvi life-coach, što znači da ovo polje tek treba da se razvija, jer u našem narodu postoji puno predrasuda o tome. U suštini, life-coach svojim iskustvom, znanjem i vještinama pomaže ljudima da dođu do željenog rezultata. Postoje razne vrste takvih trenera, iako je to nesuvisla riječ kojom bi se opisalo jedno takvo životno oprijedjeljenje, a ja pomažem ženama da ostvare visoke ciljeve i budu uspješne na akademskom i karijernom planu, te budu donosioci pozitivnih promjena u svom okruženju.

Kakvim temama se konkretno baviš na svojim predavanjima?

Teme se tiču ženskih prava i lične ostvarenosti žena. 2020. godine pokrenula sam niz sadržaja vezanih za nasilje na porođaju, a potom i temu burnout-a majki iz kojeg je nastao program digitalnog detoksa kao vida sprečavanja burnout-a. Takođe, pokrenula sam i temu uloge žene u borbi protiv ekološke i klimatske krize. U posljednje dvije godine posvetila sam se isključivo temama koje se odnose na postizanje visokih akademskih i profesionalnih rezultata. U konačnici, sve teme se odnose na postizanje balansa između porodičnih i karijernih ciljeva, te postizanje uspjeha u ovom veoma izazovnom dobu digitalnih tehnologija kojim se profesionalno bavim u svojoj doktorskoj disertaciji.

Spomenula si da se digitalnim dobom baviš u okviru svoje doktorske disertacije. Kako povezuješ naizgled nespojive teme: arhitekturu i koučing? Šta je zapravo tvoje primarno polje djelovanja?

Moja uska ekspertiza su javne biblioteke. Kao arhitekta, radim na projektovanju, dizajnu i unapređivanju javnih biblioteka i o njima pišem u svojoj disertaciji. Kao inženjer životne sredine, pišem o temama energetske efikasnosti, zaštite životne sredine i obnovljivih izvora energije i te principe prevodim u rad „zelenih“ biblioteka. Kao neko ko voli lijepu književnost i piše poeziju, povezana sam sa bibliotekama. One su za mene kuće knjiga. Kao kouč, pravim elektronsku „biblioteku“ i bazu sadržaja u kojoj su elektronske knjige, programi i podcasti koji mogu biti od pomoći ženama na putu njihovog uspjeha. Iako djeluje nepovezano, samo se mediji mijenjaju, ali cilj je isti: da pisanjem, crtanjem i govorom promoviram znanje, nauku i dobre, inovativne društvene prakse, te donosim male, ali konzistentne korake u kreiranju boljeg i rodno pravičnijeg društva. Tu svoju viziju stavila sam pod jedan „kišobran“, a to je „Social Innovation Projects“.

Gdje crpiš energiju i inspiraciju za svoj rad?

Moj moto je da pokrenem više nego što mogu sama da uradim. To je upravo suprotno od onoga što smo naučeni, a to je: ne truditi se preterano, ne izdvajati se iz mase, uklopiti se, biti prosek. Islam, s druge strane, uči nas težnji ka najboljem, težnji da izvučemo iz sebe maksimum; uči nas težnji da stignemo do ihsana - stepena izvanrednosti i perfekcije unutar naše ljudske imperfekcije. Moja inspiracija je upravo to: islamski koncept postizanja insana i ihsana, bez obzira čime se bavimo: ihsan u ophođenju prema drugima, u govoru, u djelima, u namjerama. Veliku podršku dobijam od svojih sinova, supruga, porodice, prijatelja i divnih žena sa kojima radim.

foto: Dunja Mihailović

Na čemu trenutno radiš?

Kao multipoduzetnica, teško bi bilo pobrojati na čemu sve trenutno radim, ali mogu da izdvojim program „33 tajne genijalnosti“, a to je serija priča i podkasta koja se odnosi na recepte i tajne uspjeha najgenijalnijih ljudi koji su kročili ovom zemljom. Program je dostupan u mojoj viber zajednici pod nazivom „Postizati Ihsan“ u kojoj ima oko tri stotine polaznica. „Tajne“ su uvodni dio za ono što na predstoji a to je program „Tvoja zona genijalnosti“ u kome ćemo na radionicama raditi na pronalasku zone genijalnosti kako bi svaka od polaznica dobila određene informacije o tome kako učestvuje u izgradnji digitalnog biznisa.

Ti radiš kao arhitekta u Njemačkoj a svojim angažmanom si vezana za Sandžak. Na koji način uspijevaš da balansiraš između porodičnog i poslovnog života te budeš aktivna na više različitih polja?

Kao arhitekta radila sam pola radnog vremena u firmi i dodatno vrijeme koristili na najbolji mogući način. Kad imaš jasnu viziju ŠTA i ZAŠTO nešto želiš postići, a zatim posložiš prioritete i puno, puno puta kažeš distrakcijama – Ne, onda se puno toga može uraditi.

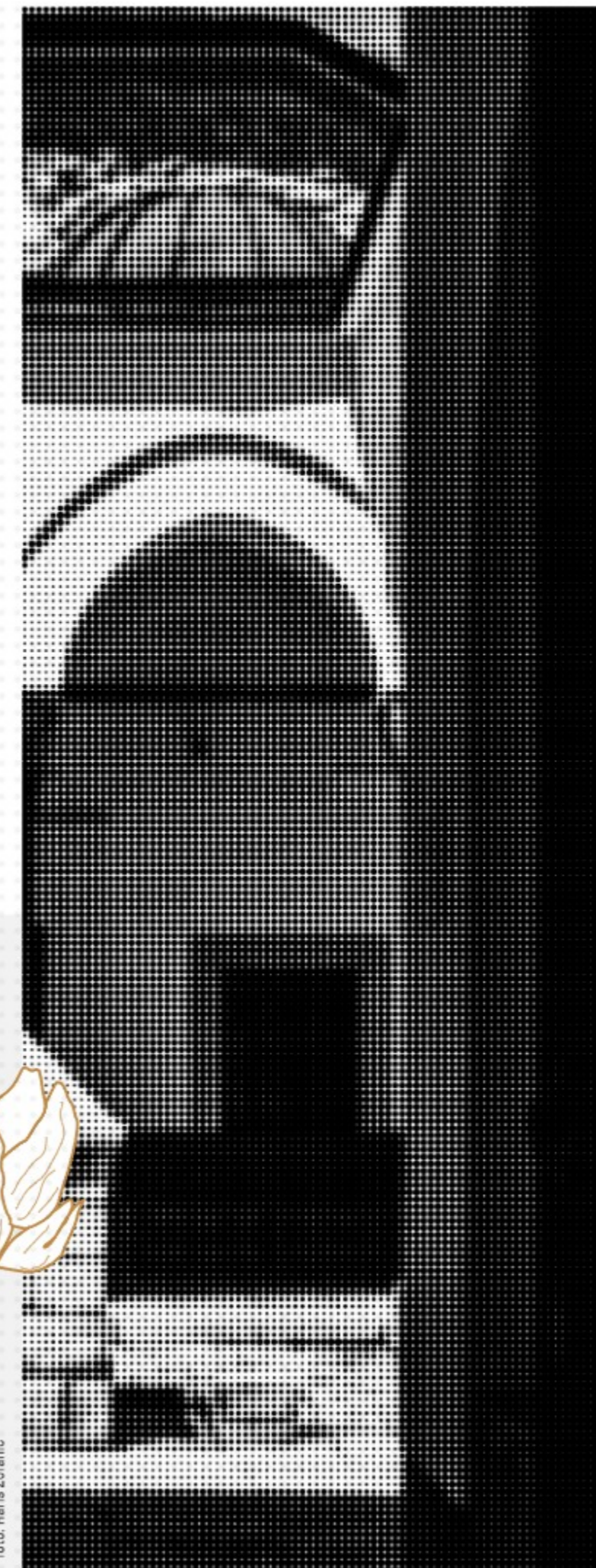
Takođe, ne smatram da je moja cjelokupna karijera na bilo koji način odvojena od odgoja djece, jer društveno-angažovani rad i ulaganje u pozitivnu budućnost je ulaganje u NJIHOVU budućnost. Ja čvrsto vjerujem da ne treba otići i zaboraviti svoje korijene i domovinu. Takođe, vjerujem da će Balkan prebroditi krizu i da će naša djeca rasuta po svijetu moći ovdje da se vrate. To je ujedno i moj najveći pokretač za bilo koji angažman za ovo naše područje.

Biografija

Ilda Koca Baltić rođena je 1990. godine u Novom Pazaru. Doktorand je arhitekture i master inženjer energetske efikasnosti, obnovljivih izvora energije i zaštite životne sredine. Dobitnik je Dositejeve stipendije za najbolje studente Republike Srbije i diplome za Mlade talente Srbije.

Njeni radovi u oblasti arhitekture i fotografije izlagani su na desetinama izložbi širom zemlje i inostranstva, a naučni radovi iz oblasti održive arhitekture objavljeni su u raznim naučnim časopisima nacionalnog i međunarodnog karaktera. Dobitnik je raznih nagrada i priznanja za poeziju, od kojih se izdvaja priznanje „Desanka Maksimović“ Srpske književne zadruge, 2008. godine.

Ilda Koca Baltić živi zajedno sa suprugom i dva sina u Bielefeldu, Savezna Republika Njemačka, gdje radi kao inženjer arhitekture u uspješnoj njemačkoj kompaniji. Pored toga, bavi se ženskim aktivizmom i autor je više programa koji se tiču osnaživanja žena u polju preduzetništva i izgradnje uspješne karijere.

Poezija

Birsena Džanković	32
Zilha Ragipović.....	34
Seniha Pepić.....	36
Ersan Muhović.....	37

Riječ

*
 dok ti čitaš
 Moju Knjigu
 Ko
 ispisuje stranice
 Tvoje Knjige
 i dok Ja čitam
 Tvoju Knjigu
 Ko
 ispisuje stranice
 Moje knjige
 i
 Ko
 će
 nas
 na koncu
 iščitavati

*
 nit dah danu dopire
 nit pogled pogledu

nisam osluškivala vodu
 dovoljno dugo
 i nisam plakala
 prekinut je put
 i koraka nema
 ni naprijed
 ni natrag.

A ti,
 o dušo smirena,
 vrati se.

foto: Haris Zorančić

Ankebut

Nit koja istinu od lažaca krije.
 Nit koja pećinu tamnu sigurnom čini.
 I vatru hladnu spasom.
 Utrobu ribe utočištem.
 I bunar duboki pribežištem.
 Nit koja noć i dan razdvaja.
 Nit koja iz smijeha na plač navodi,
 koja koprenu s očiju svlači,
 ili navlači.
 I ne dozvoljava da se voda slana
 i voda slatka pomiješaju.
 Nit koja život i smrt spaja.
 To je nit koja zatvorenu Knjigu
 otvara.

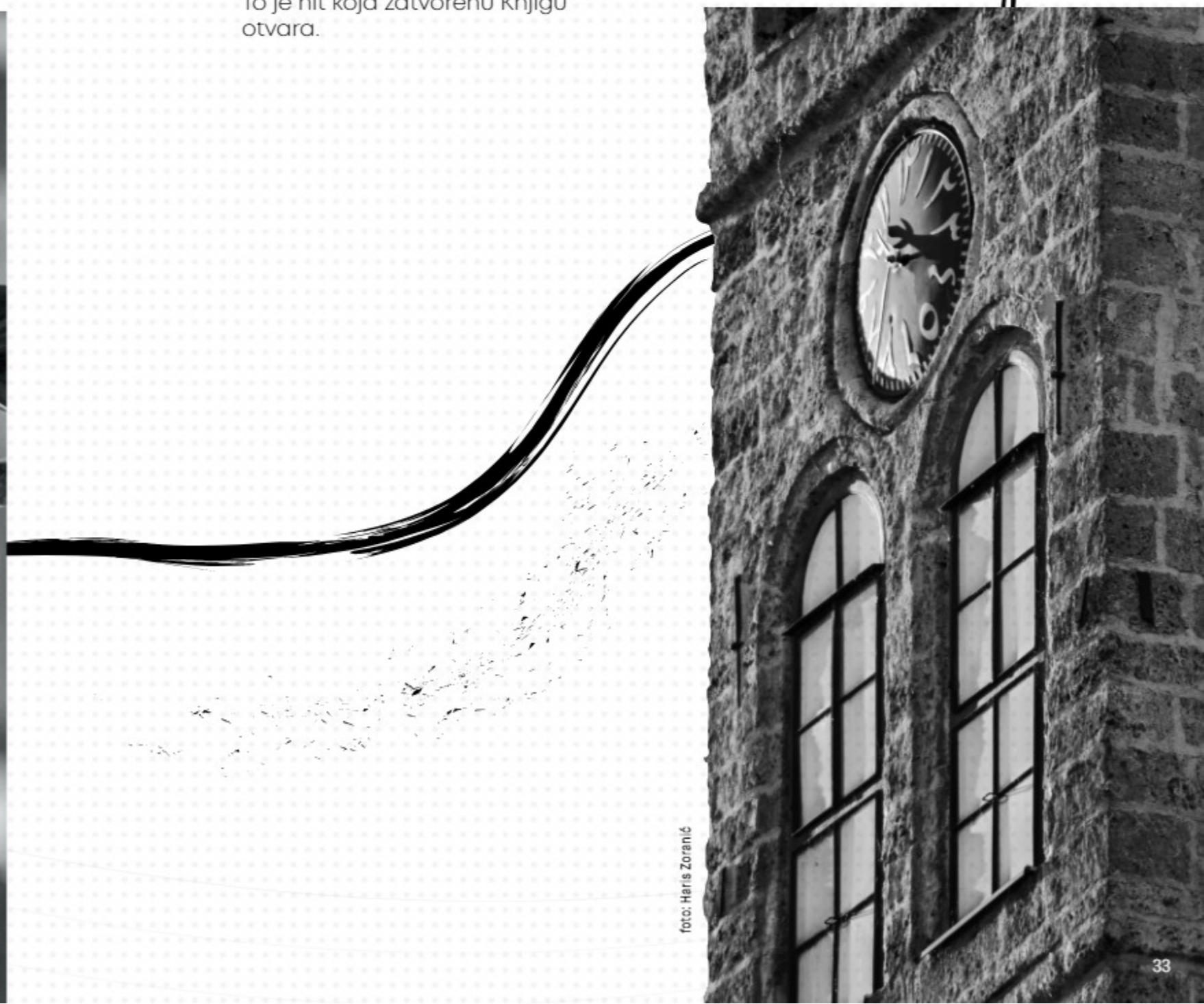

foto: Haris Zorančić

*
..istinom hode istinoljubivi,
pravdom adaleti,
griehom slabi,
gafletom zaslijepljeni,
zaljubljeni putevima svim.

Tugom zapomažu ucvijeljeni,
bolom iznemogli,
sjetom poraženi,
plačljivo ranjeni,
zaljubljeni načinima svim.

Čežnjom traže žedni,
ljubavljju predani,
zaljubljeni ištu uzdahom svakim.

Čekanjem žive nesvesni,
strepnjom uplašeni,
umišljeno nemarni,
u miru voljeni,
zaljubljeni žive stranjima svim.

Sunce i mjesec jedno drugo
mijenjaju,
nebesa i zemlja jedno u drugo
gledaju,
džennet i džehennem jedno drugo
smjenjuju
voda i vatra jedno drugom smisao
daju,
melek i šejtan svak' misiju svoju
obavljaju,
vjernik i zaboravni gledajući se
podsjećaju,
zaljubljeni i voljeni jedno u drugom
nestaju.

Monolog

ti ostani, nijemo, da stojiš
gledajući zemlju što dom mi
i čitajući mi vrijeme sa stečka,
edal da se, čitajući ga,
upoznaš sa sobom,
jer davno sam ja na stanici drugoj,
čekajući, edel, da se sa Dostom
sretnem.

ti uzmi pouku što ne poznaješ se
i prenesi znanje o tome što
predak te ne poduči ko si,
jer svjedok sam živi,
da bijaše šehar Pazar
i neki vijek prije,
nego me njegova zemlja sakri
sobom.

ti ostavi trag Bošnjaka,
da ne izbledi nikad više,
a ja, između živih i mrtvih – živ sam,
sačuvao grad – gazija sam,
jer život je onog ko život nosi – šehid
sam,
vidiš da me vrijeme čuva da
svjedočim,
te ja – živ sam.

ti ne gledaj, tužan, što kamenje iznad
glave
nam otimaju, spaljuju, ja dobro sam,
a teško li vama što, opet,
zagubićete trag čiji ste, ko ste i šta
ste,
ja prešao sam tri svijeta tebi znana,
ezel, dunja i edžel,
a kad ahiret se otvori,
otkrit' će se još hiljade svijetova.

vidjet' ćeš,
a i ja,
bezimena.

Ismailu ef. Filibaliću

Od Mustafe i od Bade,
iz Filibe daleke,
Pazaru se poklon dade,
da poduči potomke.

Kroz svijetove ljubav luta,
da svog Dosta čista nađe,
držao se pravog puta
svijetlo srca da pronade.

Hitio je ka Istini
da osvjetli srce svoje,
našao se u dubini
gdje vide sve Njegovo je.

Svijet gajba vidio je,
dahom Živog okupa se,
samo Rabba iskao je,
u sifate da pronade se.

Danju postio je od sveg',
klanjao u sitne sate,
svaki lijek nađe uz Njeg',
dušu svoju k'o kurban dade.

Nije žalio nijednog daha,
da šehar zikrom obuhvati,
u srcu mu ne ima straha,
to govore nasihati.

Hej, sejjide, Ismaile,
što s Voljenim drugov'o si,
riječi su ti džemre bile,
na Resula sjećao si.

Cipele

Imaćeš pravo na tvoj krov,
jastuk, sud i red.
Moći ćeš urediti svoje dvorište kako
želiš,
odabrati biljke,
pripitomiti životinje,
ptice koje želiš.
Imaćeš pravo na svoje cipele.
Ipak, nosićeš tuđe.

Taj glagol

Kada s nekim podijeliš hljeb,
hljeb se umnoži.
Podijeliš cvijeće i ruka zamiriše.
I dijeljenjem ti umnožavaš.
I svjetlo dijeli noć na dan i noć.
Najveći broj
kada sobom podijeliš,
dobijaš Jedan.
Skup si krajeva što slute početak.

Trg

Trg jednog grada
decenijama su gazili
dućandžije, optičari,
pekari, učiteljice, obučari,
kujundžije, umjetnici,
ljekari, zlatari, besjednici,
lenjivci, narcisi, štreberi,
slinavi dječaci, altruisti.
Po trgu jednog gradića
koracima su opisivali
prave, krvivudave,
poprečne, paralelne,
kružne linije
noseći svoja ubjeđenja.
Na trgu malog grada,
sve su se putanje
različitim smjerovima
u istoj Tački
sjekle.

*

postoji žudnja
koja sagorijeva sve strahove
vatra koja pokreće tvoje putovanje

u obliku zmije na vratu
duboka kost u grlu
čuva razum pun sumnje

posjeduješ mudrost dostupnu
svakom
jer od znanja niko nije sačuvan

po čemu se razlikuješ od onoga
koji posjedovanjem čini ubogim
i znanje i onoga koji ga posjeduje

ali, šta sa ovom čežnjom
čime je ti hraniš

*

kada jednom rečenicom
svoj životni vijek proveo je
na mjestu administrativnog radnika
opiše parče biografije
administrativnog radnika
niko se i ne zapita
šta se zapravo dogodilo
u tom trajanju

gubimo i krijemo
kada prekrijemo riječima
skriveno i očigledno

jedino stabla sekvoje pamte
i nestaju nam iz očiju
dok tražimo sunce u zenitu
pogledom iza kapaka

Ersan Muhović

Dvadeset šesti dan

posmatra
posmatran
posmatrano
i

i
vid
vidi
vidno
polje

vidno
polje
sužava
na ono što
može vidjeti
i na ono što
se iz postojećeg
vidokruga rasprašuje
na viđenja
drugih
kojima vidljivo
vid ne sužava

i
vid
u vid
unos
dio sebe

i
uvid
u vid
unos
dio sebe
pa onda
sve oko
sebe

MREŽA MLADIH
MEŠIHAT ISLAMSKE ZAJEDNICE SANDŽAKA

MOTO

“Budi promjena koju želiš vidjeti u svojoj zajednici!”

MISIJA

“Edukacija i izgradnja zdravih pojedinaca te njihovo umrežavanje u cilju prepoznavanja, promocije i očuvanja univerzalnih vrijednosti; prihvatanje drugih i drugačijih; mapiranje i rješavanje problema mladih ljudi.”

VIZIJA

“Postati važan faktor pozitivnih promjena u zajednici na temelju konstantne izgradnje mladih i njihovog umrežavanja kroz različite oblike edukacije i društvenog aktivizma.”

www.mmmizs.rs

